

LU Filoloģijas un filozofijas fakultātes bibliotēkas krājuma veidošanās pirmskara periodā

Formation of Library Holdings at the UL Faculty of Philology and Philosophy During the Pre-war Period

Ilga Mantiniece

LU Bibliotēka
Krājuma izmantošanas un attīstības departaments
Lielvārdes iela 24, Rīga, LV-1006
E-pasts: ilga.mantiniece@lu.lv

Jaunveidotās Latvijas Augstskolas humanitārajās fakultātēs, atšķirībā no tehniskajām, kam daļēji bija saglabājušies tās priekšteča – RPI – nodaļu bibliotēku krājumi, savas bibliotēkas bija jāveido no pamatiem. Filoloģijas un filozofijas fakultātes bibliotēkai grāmatas tika iegūtas, gan ar valsts piešķiruma, gan pirkumu, gan dāvinājumu palīdzību, no 350 grāmatām 1919. gadā nonākot līdz vairāk nekā 40 tūkstošiem 1939. gadā. Rakstā skatīti galvenokārt krājuma veidošanās pirmie gadi.

Atslēgvārdi: bibliotēkas krājuma veidošanās, Filoloģijas un filozofijas fakultātes bibliotēka, izdevumu ieguves avoti, Latvijas Universitāte, LU vēsture.

Neviena universitāte nav iedomājama bez bibliotēkas. Arī Latvijas Augstskolai tas bija viens no pirmajiem uzdevumiem. Tehniskās fakultātes varēja cerēt uz kādiem atlikumiem no Rīgas Politehniskā institūta, bet Filoloģijas un filozofijas fakultāte – tobrīd Latvijas Augstskolas Valodnieciski-filozofiskā fakultāte – bija pilnībā jaunizveidota, un tās, tāpat kā tās bibliotēkas, vēsture sākas ar 1919. gadu.

Plašāka informācija par kopsakarībām laika posmā no 1919. līdz 1939. gadam atrodama gan Universitātes desmitgades un divdesmitgades jubilejas izdevumos, gan arī ikgadējos Universitātes darba pārskatos. 1939./40. akadēmiskā mācību gada darbības pārskats neiznāca, pat ja tika gatavots – 1940. gada 17. jūnijā Latviju okupēja padomju karaspēks. Latvijas bibliotekārajā presē LU Bibliotēkai (bibliotēkām) veltīti raksti praktiski neparādās.

Šajā divdesmit gadu periodā pirmskara preses izdevumos plašākā informācija par attiecīgo tēmu pieejama “Izglītības Ministrijas Mēnešrakstā”, latvju akadēmiskās dzīves laikrakstā “Students” un akadēmiskajā žurnālā *Universitas*, kas iznāca kopš 1930. gada – tajā vienmēr parādījās ziņas par dāvinājumiem bibliotēkai (ne tikai konkrēti Filoloģijas fakultātes, bet arī Centrālajai bibliotēkai un pārējo fakultāšu un mazāku struktūrvienību bibliotēkām).

Par Filoloģijas fakultātes krājumu lielāks bija tikai Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes bibliotēkas krājums (1938. gada vidū attiecīgi 36 972 un 43 459),

neskaitot Centrālo bibliotēku (ap 140 000 sējumu; ar grāmatu kopskaitu visā LU 325 000 sēj.).

Pirmie darbinieki Filoloģijas fakultātes bibliotēkā bija docents valodnieks Ernests Blese (1892–1964), kuru 1919. gada 1. septembrī ievēlēja par bibliotēkas pārzini (bez atlīdzības), un filoloģijas kandidāte, vēlākā vecākā docente Anna Ābele (1881–1975), kas ar šī paša gada 7. novembri sāka pirmos bibliotēkas grāmatu inventarizēšanas un kārtošanas darbus. Laikposmā no 1919. gada septembra līdz decembrim filologi jau bija iegrāmatojuši 358 sējumus, divdesmit gadus vēlāk, pirms 1939./40. akadēmiskā gada, sasniedzot jau 40 020 sējumu robežu. Bagātīgākie gadi ir bijuši 1920. (inventāru grāmata tika papildināta ar 4446 jauniem ierakstiem), 1929. (4311 jauni ieraksti) un 1937. gads (3183 ieraksti).

Atšķirībā no dažu citu fakultāšu bibliotēkām un nedaudz vēlāk izveidotās Centrālās bibliotēkas, pozitīvi jānovērtē tas, ka Filoloģijas fakultātes inventāru grāmatā tika uzrādīts, no kā kādas grāmatas iegūtas. Virs izdevumu grupas tika rakstīts teksts par iegūšanas veidu un avotu; pirkumiem – arī rēķina datums (piemēram, “Pirkta no Glücksman’a pēc rēķina no 30/IX.1919”, “Pirkta no Calvarys Berlinē”, “Autora dāvināta”, “Pirkta no Ķimeļa 4.XI.1920.g.”, “Dāvinātas no prof. Šmidta”, “Pirkta no prof. Endzelīna”, “No pedagoģisko kursu bibliotēkas“ utt.). Zem tā seko ieraksti par konkrētajām grāmatām, kam tiek piešķirts katrai savs inventāra numurs.

Krājums tika veidots pēc parastajiem avotiem – pirkumi, dāvinājumi, arī valsts piešķirumi. Finansējums pirkumiem bija mazs, bet to atsvēra vērā ņemamie valsts piešķirumi no Izglītības ministrijas atbildībā esošajām grāmatu krātuvēm. Šajā periodā izglītības ministrs (pirmais) bija Kārlis Kasparsons, kuram Universitāte vēlāk (1925. gadā) piešķīra LU goda biedra titulu, viņš gādāja arī, lai ar Izglītības ministrijas palīdzību fakultāte saņemtu papildinājumus no Valmieras grāmatu krātuves.

Pēc Pirmā, tāpat kā vēlāk pēc Otrā pasaules kara no grāmatām, kas bija palikušas no bēgļu gaitās aizgājušo vai kara un varas maiņu apstākļos bojāgājušo īpašuma, veidojās tā sauktā bezsaimnieka manta. Sevišķi vērtīgi izdevumi nāca no piļu un muižu bibliotēkām, kas bija jāglābj no izlaušanās vai pat dedzināšanas. Ar inventāru Nr. 111 sākas ieraksti “No Walmeeras grāmatu krātuves”: grieķu-latīņu darbi ar vācu komentāriem – 1802., 1803., 1804. un tālākie gadi, vēl 18. gadsimtā izdotie Plūtārha morāli filozofisko darbu sējumi un Kanta “Tikumu metafizika” (vāciski, protams). Daļai bijušie īpašnieki bija zināmi, daļai ne. Tika pieņemts, ka pēc pieprasījuma grāmatas atdos īpašniekiem, bet raksta autorei neizdevās ieraudzīt kaut vienu ierakstu inventāru grāmatā, pie kura būtu atzīmēts, ka eksemplārs izslēgts no fonda, lai atdotu īpašniekam.

Tāpat arī 1920. gada sākumā inventāru grāmatā parādās Jelgavas vārds, par to “Izglītības Ministrijas Mēnešrakstā” publicētas ziņas, ka 7. Siguldas kājnieku pulka saimniecības priekšnieks norādījis uz vērtīgām grāmatām, kuras atrodas Jelgavā, Kroiča alus brūža telpās, un kuras nu jau pa daļai pārvestas uz Latvijas Augstskolu. 1920. gada martā pie avota “No Jelgavas” iegrāmatota Rīgveda, senirāņu, persiešu, arābu, sīriešu, ziemeļsemītu u. c. valodu un sanskrita mācībām domātas grāmatas, ķīniešu Jaunā Derība, Austrumu kristīgā literatūra. Kāds bijis šī krājuma pirmais, paliek nezināms.

Cits lielākais papildinājums bija agrāko Pedagoģisko kursu bibliotēkas krājums, kas atradās Universitātes telpās un skaitījās Universitātes īpašums. Tika ierosināts šo krājumu pārņemt, jo saturiski tas atbilda fakultātes vajadzībām – tās bija grāmatas par pedagoģiju, psiholoģiju, didaktiku, filozofiju, etnopsiholoģiju, estētiku, loģiku. Sākumā vēl tiek rakstīts: “Pagaidu leetošanā no pedagoģisko kursu bibl.”, pēc tam jau vienkārši “No pedagoģisko kursu bibl.”.

Pedagoģijas kursu bibliotēkas ieraksti mijas ar Skolu muzeja ierakstiem par avotiem. Pilsētas Skolu muzejs bija nodibināts tikai 1919. gada 15. augustā, bet jau aktīvi dalījās ar saviem krājumiem, kas bija veidojušies no likvidēto skolu pārņemtajām bibliotēkām. Pirmā (un 1919. gadā vienīgā) grāmata latviešu valodā te ir “Laba un slikta audzināšana piemēros” (Rīgā, 1904) no Rīgas pilsētas ģimnāzijas bibliotēkas. Lūk, mums jau pirmie iedīgli Universitātes sadarbībai ar skolu bibliotēkām!

Pirmais ieraksts Latvijas Augstskolas Valodnieciski-filozofiskās fakultātes inventāru grāmatā veikts 1919. gada 3. novembrī (“No Glücksman’a pirktas pēc rēķina 18.IX.1919”) par Džona Stjuarta Milla darba *System of Logic* tulkojumu krievu valodā *Система логики силлогистической и индуктивной*, protams, veicajā ortogrāfijā, 2. izdevums, izdots Maskavā 1914. gadā. Praktiski gandrīz visas pirmās trīs lappuses aizpilda ieraksti par grāmatām krievu valodā – par filozofiju, lielo domātāju darbiem un biogrāfiju, ētiku, psiholoģiju. Pirmais, ar kuru izveidojās sadarbība grāmatu iepirkumā, kā rāda ierakstā minētais avots *Glücksman*, bija ebreju izcelsmes Rīgas grāmatirgotājs Dāvids Gliksmans (1884–1942). Šajos pirmajos ierakstos redzamas pārsvarā pirmsrevolūcijas Krievijas grāmatas, un pirmajā sadarbības gadā no septembra otrās puses līdz decembra beigām no viņa iepirkti vairāki desmiti grāmatu par filozofijas tēmu.

Tika meklēta sadarbība arī ar latviešu grāmatirgotājiem – tie bija “Valters un Rapa”, no kuriem pirmais grāmatu iepirkums tika veikts arī jau pirmajās dienās – 19. septembrī. Starp pirmajiem iegāmatotajiem pirkumiem no “Valtera un Rapas” ir Frīdriha Jodla grāmatas *Aesthetik der bildenden Künste* (Stuttgart u. Berlin, 1917) un *Allgemeine Aesthetik* (Stuttgart u. Berlin, 1918), Ernsta Moimana (*E. Meumann*) *Intelligenz und Kunst* (Leipzig, 1913), Baruha Spinozas, Vilhelma Vundta darbi vācu valodā.

Pirmais dāvinājums nāca no Paula Dāles; inventāra ieraksts Nr. 4: *О подсознательных явлениях душевной жизни* (1916). Pauls Dāle (1889–1968) bija cilvēks, kurš piedalījās Universitātes dibināšanā un pēc sava profila bija šīs fakultātes mācītbspēks, un ne velti tieši ar viņa dāvinājumu aizsākas visi pārējie. Nākamais – no Jēkaba Lautenbaha (1847–1928), kurš dāvināja savu grāmatu *Очерки из истории литовско-латышского народного творчества* (Юрьев, 1915), tad no Pētera Zālītes (1864–1939), kurš turklāt jau dāvināja vairākos eksemplāros, pirmā bija grāmata *Darstellung und Kritik der Kantischen Lehre von der Willensfreiheit mit einem geschichtlichen Rückblick auf das Freiheitsproblem* (Rostock, 1898) trijos eksemplāros.

Pirmajos gados ik pa brīdim parādās pa kādai atsevišķai grāmatai “No Špora bibliotēkas” vai “No Špora privātbibliotēkas” – pārsvarā par skolvedību, piemēram, *A. Baumeister. Die Einrichtung und Verwaltung des höheren Schulwesens in der Kulturländer von Europa und in Nordamerika* (München, 1897), *A. Matthias.*

Praktische Pädagogik für höhere Lehranstalten (3. Auflage, München, 1908) un *J. Wychgram. Vorträge und Aufsätze zum Mädchenschulwesen* (Leipzig, 1907). Tomēr no Špora bibliotēkas nāk ne tikai pedagoģiskā literatūra, bet arī izdevumi par estētiku, skaistuma ideju, kristīgo morāli, I. Kanta filozofiju un daudzi V. Vundta etnopsiholoģijas sējumi, tāpat arī desmitiem grāmatu par ģeogrāfiju – eksotiskām zemēm (Okeāniju, Transhimalajiem u. c.).

Mūsdienās vairs nav atrodams necik daudz informācijas par Špora bibliotēku vai Špora muzeju, bet tobrīd šī persona ar tās īpašumu ir bijusi ļoti zināma, ja to varēja ierakstīt kā avotu bez jebkādiem precizējumiem. Tālaika un agrāku gadu periodikā nedaudz pieminēts Šporu nams (Teātra bulvārī), Šporu ģimenes atbalsts Alberta skolai (vācu skolai), mākslinieks Frīdrihs Špors (*Professor der Zeichnungskunst*) un kādreizējā RPI absolvents un mācītājs Johans Teodors Špors saistībā ar pilsētas Skolu muzeju.

Arī LU piecgadu darbības pārskata izdevumā ir atsaucē uz Šporu – pieminēts, ka LU Filoloģijas fakultātes Mākslas kabineta pamatam “noderēja tās mantas, ko universitāte dabūja no bij. Politehnikas un bij. Špora kolekcijas. Te bija daži simti mākslas darbu fotogrāfiju un diapozitīvu, arī dažas grāmatas”.

Līdzīga situācija ir ar tādu grāmatu ieguves avotu, kas varētu būt nākušas no Siroječkovsku ģimenes. Ieraksti inventāru grāmatās ir dažādi: “No Siroječu grāmatām” – J. A. Komenska *Избранные педагогические сочинения*, (1893); “No Siroječa privatbibliotēkas” – *Curtmann. Lehrbuch des Unterrichts. 7. Aufl. II Teil. Leipzig u. Heidelberg, 1866* u. tml. Domājams, ka tas ir Rīgas Nikolaja I ģimnāzijas direktors, Krievijas valsts padomnieks Ivans Siroječovskis (*Иван Егорович Сыроечковский, ?–1902*) un viņa ģimenes bibliotēka.

Pakāpeniski krājumā pieaug agrāko gadu periodikas daudzums ar rakstiem pedagoģijā un valodniecībā, jo sevišķi no pedagoģisko kursu bibliotēkas. Skolu muzejs, savukārt, ir devis samērā daudz grāmatu par Baltijas, Latvijas, Rīgas skolu vēsturi, tai skaitā jubilejas izdevumus. Tomēr bija jādomā arī par plašāku spektru un jaunāko literatūru, kas nozīmēja pirkšanu, neraugoties uz visai ierobežotām budžeta iespējām. Redzams, ka iepirkumi ir no tādiem grāmattirgotājiem kā Glikmans Rīgā, Ķīmelis, arī Rīgā, tāpat arī Deibners (*Deubners*).

Iepirkumi paplašinās ar 1921. gadu, parādās ieraksts “pirktas no Calvary, Berlīnē” un “Pirktas no Foka (Focka), Leipcigā” (daudziem Foka ierakstiem apakšā parakstīts “sūtījums” – pamatā 1921. gada rudenī). 1921. gada 21. oktobrī – “Pirktas no Champion (caur Latviešu Lēģionu Parīzē) 31.VIII” – Bedjē episkās teikas, pētījumi par to veidošanos (Paris, 1914. Idem. Tome II. Paris, 1917 (neiesieta)) un daži lingvistiski darbi. Parādās jaunas personas – pirktas no Kramera (04.10.1921. – valodniecības tematika vācu un franču valodā), no Frīdleina Krakovā, no *Honoré Champion* Parīzē, no *Georges Roustan* Berlīnē, no *Libraire Croville-Morant* Parīzē u. c. 1922. gada 23. janvārī, kad ierakstu skaits jau sasniedz 5480, pirmoreiz redzams ieraksts “Pirktas no Valtera de Gruytera 6.VI.1921” (*Vulfila, oder Die gotische Bibel, 1919*). Salīdzinot ieraksta datumu ar pirkuma izdarīšanas datumu, jāatceras tālaika sarežģītumi ar Vācijas pasta piegādājumiem. Daudzus ārzemju izdevumus iepērk arī no latviešu grāmattirgotavas firmā “Valters un Rapa” pārdošanā pieejamā ārzemju grāmatu klāsta. Valodnieciski-filozofiskās fakultātes bibliotēkas krājumi pildījās samērā intensīvi, un tomēr kopumā, beidzoties 2. akadēmiskajam gadam,

1921. gada vidū LU rektors Ernests Felsbergs “Izglītības Ministrijas Mēnešrakstā”, rakstot par Universitātes materiālo stāvokli, saka: “Grāmatu trūkums Universitatē ir tik liels, ka grūti ir atrast priekšmetu, kuŗā varētu noslēgt kādu lielāku zinātnisku pētījumu nebraucot uz ārzemēm. Ja dažiem mācības spēkiem nebūtu lielāku privātu biblioteku, tad varbūt pat Universitātes “Rakstu” pirmā burtnīca nebūtu varējusi iznākt.” Ernests Felsbergs, starp citu, 1920. gada beigās dāvina Filoloģijas fakultātes bibliotēkai astoņus savus darbus. Arī profesora privātbibliotēku, astoņus gadus vēlāk viņam aizejot aizsaulē, LU Filoloģijas fakultāte atpērk no Felsbergu ģimenes un iekļauj fakultātes bibliotēkas krājumā kā klasisko zinātņu avotu paraugu, kas atklāj izglītota cilvēka pasaules skatījumu.

Pirmais lielais profesionāli savāktais grāmatu kopums ir Kārļa Mīlenbaha bibliotēka, kas tika nopirkta 1920. gada sākumā (Mīlenbahs bija miris pirms četriem gadiem). Pirmais ieraksts izdarīts 20. februārī, pavisam ap 300, to starpā beidzot parādās arī izdevumi latviešu valodā – periodisko izdevumu “Domas” un “Austrums” gadagājumi, krājums “Pūrs”, kā arī tādi vēsturiski pirmizdevumi kā Stendera *Lettsische Grammatik* (1783), Langes *Wollständiges lettisches Lexikon* (1772–1773) un tādas vārdnīcas kā Krišjāņa Valdemāra “Latviešu-krievu-vācu vārdnīca” (izdota no Tautas apgaismības ministrijas Maskavā 1879. gadā) un Mīkola Miežina (*Mykolas Miežinis*) “Leišu-latviešu-poļu-krievu vārdnīca” (Tilzītē, 1894).

Valodniecība, gramatika, vārdnīcas, latviešu un lietuviešu dainas, bet pārsvarā šī jau ir specializēta profesionālā literatūra. Tur arī paša Kārļa Mīlenbaha darbi, Jānis Endzelīns, Jēkabs Lautenbahs – pārsvarā šo autoru krievu valodā sarakstītie darbi, Pētera Šmita etnogrāfisko rakstu krājums (1912), komplekts “Latvju tauta: enciklopedisku rakstu virkne” (1892–1894), arī daiļliteratūra.

Domājot par klasiskās universitātes izglītības nodrošinājumu, šajā gadā lielāka vērtība tiek piegriezta klasiskās filoloģijas krājuma papildināšanai. LU piec gadu darbības pārskatā (1919–1924) minēts, ka 1920. gada pavasarī tiek nopirkta mirušā virsskolotāja Edelberga bibliotēka. Pirms tam ik pa brīdim bija parādīties ieraksts “Pirkts no Edelberga pēc rēķina” – pa vienai atsevišķai grāmatai, pēdējie ieraksti vēl gada sākumā, janvārī. Acīmredzot šī persona ir bijusi pazīstama ar respektablu bibliotēku, taču ziņas par viņu pašu ir niecīgas. Zināms, ka 19. gadsimta nogalē viņš ir bijis latīņu un grieķu valodas docētājs Tērbatas Universitātes Vēstures un filoloģijas fakultātē. Krājums bagātinās ar grieķu un romiešu vēstures grāmatām, izdevumiem grieķu un latīņu valodā, mākslas vēstures grāmatām, dažās no tām zīmogs *Wilhelm Edelberg, cand. phil. Riga*.

Ar laiku fakultāte sāk atpērk no saviem mācībspēkiem atsevišķas noderīgas grāmatu kolekcijas vai vismaz nelielas kolekciju daļas vēl viņu dzīves laikā. Šī paša gada 9. septembrī sākas ieraksti “Pirkta no prof. Endzelīna” – tie nav retumi, bet gan dažādi valodniecības izdevumi – Herodots, Cicerons, Ksenofons, Homers, Lukians, Sofokls, Cēzars u. c. ar vācu vai latīņu komentāriem, kā arī paša Jāņa Endzelīna darbi. Profesora sarakstīto darbu te ir daudz, pārsvarā latviešu un krievu valodā. Jāatceras, ka viņa laikā nebija, kur studēt baltu valodas, varēja studēt tikai slāvu. Daļa viņa darbu ir sarakstīti leišu valodā, jo J. Endzelīns bija patstāvīgi iemācījies šo valodu. Vācu valodā rakstīti tikai pavisam nedaudz viņa darbu – tas vairumam latviešu valodnieku ir neraksturīgi. Savulaik Mīlenbaha bibliotēka tika nopirkta par 3000 rubļu, bet Endzelīnam tiek izmaksāti 5000 rubļu.

Citu tagad plaši pazīstamu vārdu vidū ieraugām arī Jāņa Misiņa vārdu. 1921. gada 14. jūnijā veikts apjomīgs ieraksts “Pirktas no Misiņa 26.III.1921” – komplekts *Magazin der Lettisch Literarisch Gesellschaft: Mitau, 1829–1913* (39 sējumi). No J. Misiņa tiek nopirktas arī diezgan daudzas grāmatas par Latvijas vēsturi. No profesora Franča Baloža daļa grāmatu tiek pirktas, daļa saņemtas dāvinājumā. Profesors Leonīds Arbužovs grāmatas par vēsturi un par baznīcas vēsturi bibliotēkai dāvina, tāpat arī profesors Ernsts Šneiders – jaunākos izdevumus psiholoģijā un psihiatrijā, arī Zigmunda Freida grāmatu *Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse. Drei Teile: Fehlleistungen, Traum, allgemeine Neurosenlehre*.

Parasti pāiet vairāki mēneši no rēķina izrakstīšanas datuma līdz pirkuma iereģistrēšanai inventāru grāmatā. Šī aina izteiktāk vērojama pirmajos bibliotēkas darbības gados, kad vienlaicīgi noris darbs ar kāda atsevišķa krājuma pārņemšanu, dāvinājumiem un pirkumiem. Daudziem materiāliem inventarizēšanas laikā atzīmēts, ka tie ir neiesieti, jo tas ir gan darbietilpīgs, gan materiālietilpīgs process.

Dažādie manuskripti, piemēram, J. Lautenbaha rokrakstu vairākas kastes, nemaz netiek iereģistrētas inventāru grāmatā, tomēr tiek godprātīgi uzglabātas bibliotēkas krājumā. Universitātes pirmo darbības gadu pārskatos minēts, piemēram, ka fakultātes rīcībā nodoti bijušā Krievijas tieslietu ministra grāfa Pālena materiāli arhīvā, taču par tā tālāko likteni un izmantošanu informācijas nav.

Attiecībā uz manuskriptu un dažādu arhīva materiālu iegūšanu raksturīga ir pavadvēstule, kas pievienota cara ģimenei pietuvinātā grāfa Mihaila Reiterna arhīva materiālu mapei. Šoreiz tas ir vēstures studenta Nikolaja Blumberga 1920. gada 23. marta iesniegums Latvijas Augstskolas rektoram pieņemt kara apstākļos 1919. gada novembrī Reņģes pilī no izputināšanas izglābto mapi ar dokumentiem. Parakstījis LA prorektors K. Kundziņš 30. martā. Teksts papildināts ar Dekānu padomes 3. maija lēmumu materiālus nodot Valodnieciski-filozofiskai un Juridiski-ekonomiskai fakultātei. Glabāšanā pieņēmusi Filoloģijas fakultāte, uzspiests dokumenta zīmogs “Latvijas Augstskola, No. 212, 26. marts 1920”. Iespējams, ka jau minētais grāfa Pālena arhīvs pārceļojis un nodots citas fakultātes rīcībā.

Jebkuri lielākie ieguvumi tika atspoguļoti Universitātes darbības gada pārskatos, tai skaitā par pirmajiem diviem gadiem un apkopojumos par pirmajiem pieciem, desmit un divdesmit gadiem. Tālāk minētie lielākie dāvinājumi sniedz priekšstatu par dāsnākajām personām, bet tiks aplūkoti tuvāk kādā no turpmākiem pētījumiem. LU profesors Pēteris Šmits, kura dāvinājums ir ne tikai vislielākais, ko saņēmusi Filoloģijas fakultāte, bet arī tematiski visspilgtākais un daudzveidīgākais, ir viena no šādām spilgtām personībām – sīkāka informācija par šo kolekciju jau ir pieejama LU Rakstu 814. sējumā.

Ar retiem izņēmumiem šo dāvinājumu agrākā piederība parasti ir tikusi fiksēta ar attiecīgu zīmogu vai ielīmi ar dāvinātāja vārdu, vai arī to var atpazīt pēc personas atstātā īpašuma ieraksta, dažkārt vienkārši pēc ierakstīta uzvārda. Liels daudzums atsevišķu grāmatu bija autoru dāvinājumi bibliotēkai ar attiecīgajiem ierakstiem. Ar visām šīm saņemtajām grāmatām un periodiskajiem izdevumiem paplašinājās tematu loks, tika pārkāptas šaurās lokālās vai specifiskās profesionālās robežas. Katra lielāka personība ietekmē apkārtējos arī ar to, ko sniedz viņu apvāršņa paplašināšanai.

1. tabula

Lielākie privātpersonu dāvinājumi (pēc 1939. gada datiem)

Dāvinātājs	Grāmatu skaits
Profesors Pēteris Šmits	2162
Profesors Pēteris Zālīte	1484
Profesors Julians Kšižanovskis	1107
Skolotājs P. Dreimanis Valmierā	334
Profesors Gustavs Bolinders	302
Profesors Staņislavs Kolbuševskis	294
Privātdocents Harijs Vallīns (starpnieks)	214
Profesors Kārlis Straubergs	136
Dr. Čārlzs Teodors Hegbergs Raits (<i>Hagberg Wright</i>) Londonā	124
Stud. <i>phil.</i> J. Gefkens	111
Lektors Jānis Zariņš	104
Privātdocente Alise Karlsonē	76
Krišjāņa Barona mantinieki	60
Skolotājs Meirēns (pēc Draudzīgā aicinājuma)	56
Lauksaimniecības atašejs E. Zalcmanis	51
Profesors Francis Balodis	43

2. tabula

Lielākie iestāžu un organizāciju dāvinājumi (pēc 1939. gada datiem)

Dāvinātājs	Grāmatu skaits
Polijas Izglītības ministrija un poļu konsuls Rīgā	1391
Liepājas pilsētas bibliotēka	1292
Zviedrijas iestādes un darbinieki	1106
Padovas (Padujas) Universitāte	754
Kultūras fonds	512
Latvijas Izglītības ministrija	399
Liepājas Valsts vidusskola	342
Francijas valdība	301
Angļu un latviešu klubs	148
Poļu Zinātņu akadēmija	95
Daugavpils ģimnāzija	80
Liepājas pilsēta	68
Kandavas pilsētas valde (sekojot Draudzīgajam aicinājumam)	59
Kuldīgas Valsts ģimnāzija	53
Rumānijas valdība	49

Nevarētu teikt, ka īpašs grāmatu skaita pieplūdums notika 1935. gada Valsts prezidenta Draudzīgā aicinājuma (28. janvārī) dēļ, lai gan bibliotēkā ir ne mazums grāmatu ar attiecīgajām ielīmēm par konkrētās grāmatas saņemšanu sakarā ar šo akciju (šīs ielīmes vēlāk padomju varas gados tika plēstas un skrāpētas nost, aizkrāsotas utt.). Grāmatu ieguvumu skaits šajā gadā (2315) ir tikai nedaudz lielāks par

vidējo. Šīs grāmatas radīja dažādību bibliotēkas krājumā, bet starp tām bija mazāk profesionālās literatūras, vairāk daiļliteratūras, taču nevar noliegt, ka Filoloģijas fakultātei vajadzīga arī tā.

Kā Latvijas Universitātes struktūrvienība Filoloģijas un filozofijas bibliotēka saņēma ne mazumu dāvinājumu no citām iestādēm un organizācijām. Ieguvumi no ārvalstīm galvenokārt bija šo valstu valodā un nereti bija saistīti ar Latvijas Universitātē strādājošu konkrētās tautības mācītājspēku. Lielākais ir poļu dāvinājums, un arī pēc dāvinājumu kopējiem apjomiem privātpersonu vidū poļu tautības profesori ir vairākumā.

Zīmīgi tika likti arī iestāžu un organizāciju dāvinājumos, gan ne visos. Piemēram, liels daudzums grāmatu tika saņemts 1935. gadā dāvinājumā no Liepājas pilsētas bibliotēkas, starp tiem bija arī ne mazums īsteni vērtīgu antikvāru izdevumu – kopumā nepilni trīs simti retu, senu sējumu par vēsturi, likumdošanu un teoloģiju ar izdošanas gadiem no 1605. gada līdz 19. gadsimta vidum, pārsvarā no 18. gadsimta. Tajās ir īpašuma zīmogs *Libauische Stadt-Bibliothek*. Kā vienu no šiem dāvinājumiem var izcelt apjomīgo reformācijas teologa Mārtiņa Lutera tematiski kārtoto Kopoto darbu izdevumu 11 sējumos 22 daļās (1729–1734), kas pasaulē pazīstams kā “Leipcigas izdevums”. To iespiedis vācu grāmattirgotājs un izdevējs Johans Heinrihs Cedlers (*Zedler*, 1706–1760), slavenais 64 sējumu lielā universālā leksikona *Grosse vollständige Universal-Lexikon aller Wissenschaften und Künste* (1732–1754) izdevējs. Uz šo Lutera darbu sējumu muguriņām iespiests teksts *Ex Bibliotheca Libauensi Deo dicatum. Liebau Kirch. Bibl. A 1738.*, no kā varam secināt, ka tos tūlīt pēc izdošanas savai baznīcas bibliotēkai (bija arī tādas) iegādājusies Liepājas baznīca, domājams – Liepājas Svētās Annas evaņģēliski luteriskā baznīca. Tās mācītājs vairākus gadu desmitus vēlāk bija Johans Andreass Grunts, kurš pēc tam ir dibinājis Liepājas pilsētas bibliotēku. Savukārt no šī ārkārtīgi vērtīgā dāvinājuma fakta varam spriest par Liepājas pilsētas īpašo attieksmi pret savas valsts nacionālo augstskolu – Latvijas Universitāti. Šis ir tikai viens no daudziem piemēriem, jo gandrīz ikviena grāmata glabā kādu dziļāku vēstījumu.

Liepāja un arī Valmiera ir aktīvākās sadarbības pilsētas, kā jau vienas no iezīmīgākajiem tālaika latviešu sabiedriskās dzīves centriem; Valmiera gan bija aktīvāka valsts izveidošanās pirmajos gados. Iniciatīva parasti ir nākusi tieši no šīm pilsētām, nevis no lielās metropoles Rīgas.

30. gadu beigās bibliotēku papildināja arī repatriējošo baltvāciešu (vācbaltiešu) iestādes un organizācijas, kas pārtrauca darbību, taču par šo periodu dokumentācija nav oficiāli publikota.

Kad kultūras un zinātnes vērtības (Pauls Dāle lietoja jēdzienu “zinātniskā kultūra”) tiek radītas, apkopotas un saglabātas nākamajām paaudzēm, vai vienmēr šīs nākamās paaudzes to pienācīgi novērtē un pilnvērtīgi izmanto? Humanitāro zinātņu vērtības nemēdz novecot jaunu atklājumu gaismā, kā tas varbūt notiek ar eksaktajām zinātnēm. Protams, ir patīkamāk lasīt jaunas, svaigas grāmatas pēdējo atkārtoto izdevumu, bet daļa vērtīgu/noderīgu darbu nav piedzīvojuši atkārtotu publicēšanu to šauri zinātniskā interesentu loka dēļ, jo masu produkcija izrādītos nerentabla. Tāpēc bibliotēka, kas ir saglabājusi iespēju piekļūt šiem materiāliem, ir nenovērtējama.

VĒRES

1. *Latvijas Universitāte, 1919–1929*. Rīga: LU, 1929.
2. *Latvijas Universitāte divdesmit gados, 1919–1939, 2 sēj.* Rīga: LU, 1939.
3. *Latvijas Universitātes darbības pārskats 1926/27 akad. gads*. Rīga: LU, 1927.
4. *Latvijas Universitātes darbības pārskats 1927/28 akad. gads*. Rīga: LU, 1928.
5. *Latvijas Universitātes darbības pārskats 1928/29 akad. gads*. Rīga: LU, 1929.
6. *Latvijas Universitātes darbības pārskats 1929/30 akad. gads*. Rīga: LU, 1930.
7. *Latvijas Universitātes divgadu darbības pārskats 1924.–1926*. Rīga: LU, 1926.
8. *Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats 1919.–1924*. Rīga: LU, 1925.
9. *LU Filoloģijas un filozofijas fakultātes bibliotēkas inventāru grāmatas, 1919–1948*, 13 sēj., Nr. 1–13.

Summary

The faculties of the humanities of the newly established University of Latvia had to create their libraries from the ground up, as opposed to the technical libraries who had partly preserved the stocks from the departments of the predecessor, the RPI. Books for the library of the Faculty of Philology and Philosophy were obtained through governmental allocations, purchases, and donations, and so it grew from 350 books in 1919 to more than 40 thousand in 1939. This article explores the first years of the formation of library holdings.

Keywords: *formation of library holdings, history of UL, Library of the Faculty of Philology and Philosophy, sources, University of Latvia.*